

МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ЖУРАВЛЬОВ О. В.

УДК 339. 341.1.009.12

Журавльов О. В. Міжнародні інтеграційні процеси України в умовах трансформації глобальної економіки

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи до виявлення інтеграційних спрямувань України через створення інноваційної економіки, шляхом започаткування міжнародного фінансового центру. Розглянуто механізм інтеграційних процесів України в умовах трансформації глобальної економіки, який передбачає виникнення «ефекту метелика», а саме: погіршення умов інтеграційних процесів із Західною Європою та «довготривала рецесія» ЄС призведе до зміни вектора інтеграційних процесів України та її входу до інтеграційного утворення Митний союз / ЄП (Росія, Білорусія, Казахстан), використовуючи концепт «вікна можливостей», що передбачає тісну взаємодію системи старих і нових інтеграційних центрів, у яких концентруються фінансові, інтелектуальні, економічні та комунікаційні ресурси, через які проходять фінансові, товарні та міграційні потоки.

Ключові слова: глобалізація, глобальна конкуренція, інтеграційні прагнення, макроекономічна рівновага

Табл.: 1. **Бібл.:** 8.

Журавльов Олександр Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: krasnoye@rambler.ru

УДК 339. 341.1.009.12

Журавлев А. В. Международные интеграционные процессы Украины в условиях трансформации глобальной экономики

В статье рассмотрены теоретико-методологические подходы к выявлению интеграционных устремлений Украины через создание инновационной экономики, путем учреждения международного финансового центра. Рассмотрен механизм интеграционных процессов Украины в условиях трансформации глобальной экономики, который предполагает возникновение «эффекта бабочки», а именно: ухудшение условий интеграционных процессов с Западной Европой и «долгосрочная рецессия» ЕС приведёт к изменению вектора интеграционных процессов Украины и ее входу в интеграционное образование Таможенный союз / ЕЭП (Россия, Белоруссия, Казахстан), используя концепт «окна возможностей», что предполагает тесное взаимодействие системы старых и новых интеграционных центров, в которых концентрируются финансовые, интеллектуальные, экономические и коммуникационные ресурсы, через которые проходят финансовые, товарные и миграционные потоки.

Ключевые слова: глобализация, глобальная конкуренция, интеграционные устремления, макроекономическое равновесие.

Табл.: 1. **Библ.:** 8.

Журавлев Алексей Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра международных экономических отношений, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: krasnoye@rambler.ru

UDC 339. 341.1.009.12

Zhuravliov A. V. International Integration Processes of Ukraine under Global Economy Transformation Conditions

The article considers theoretical and methodological approaches to revelation of integration aspirations of Ukraine through development of innovation economy by means of establishment of an international financial centre. It considers a mechanism of integration processes of Ukraine under global economy transformation conditions, which envisages origination of the «butterfly effect», namely: worsening of conditions of integration processes with the Western Europe and «long-term recession» of EU result in a change of the vector of integration processes of Ukraine and its entering in the integration formation Customs Union / Common Economic Space (Russia, Belarus and Kazakhstan), using the concept of «window of opportunities», which envisages close interaction of the system of old and new integration centres, which accumulate financial, intellectual, economic and communication resources and through which financial, commodity and migration flows pass.

Key words: globalisation, global competition, integration aspirations, macroeconomic equilibrium.

Tabl.: 1. **Bibl.:** 8.

Zhuravlev Oleksiy V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of International Economic Relations, V. N. Karazin Kharkiv National University (pl. Svobody, 4, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: krasnoye@rambler.ru

Визначальною характеристикою останнього двадцятиріччя минулого століття став розпад біполярної світової системи, у тому числі економічної. Біполярність базувалася на паралельному існуванні двох принципово відмінних за основою, цілями і способами організації соціально-економічних стосунків систем розвитку: капіталістичної та соціалістичної. Саме це формувало базис двох полюсів світової спільноти в цілому і світової економіки зокрема. Протягом тривалого періоду часу Україна знаходиться у сфері економічного і політичного впливу декількох центрів світової спільноти. Інтеграція України до одного з полюсів визнається єдиним можливим сценарієм подальшого існування та розвитку країни.

Разом з тим, нових наукових підходів потребують дослідження структурних зрушень світового господар-

ства, яке після світової фінансової кризи вступило у наступну трансформаційну фазу свого розвитку, де головною детермінантою зближення економічних форм життя народів і держав є новітні ресурси, що модифікують організаційно-господарські способи функціонування економік різних країн.

Серед вітчизняних дослідників, які займаються вивченням процесів інтеграції України, визначенням регіональних інтеграційних пріоритетів пострадянського простору, слід виділити вчених-економістів: А. Барсеяна, А. Гальчинського, С. Гасіма, В. Геєця, І. Грабинського, А. Голікова, Ю. Пахомова, О. Плотнікова, І. Пузанова, Є. Савельєва, А.Філіпенко, С. Циганова, В. Чужикова, С. Якубовського та інших.

Метою статті є діагностика сучасного стану інтеграційних спрямувань України та можливість переходу до інноваційної системи економіки.

У періоди пожвавлення і підйому вкрай важливо, щоб уряди знову повернулися до ліберальної політики, дали волю ринковій стихії, оскільки дифузія інновацій є еволюційним процесом, що краще розвивається в умовах вільної ринкової конкуренції. У фазі пожвавлення проводиться політика максимального стимулювання впровадження технологічних інновацій і пропозиції факторів виробництва шляхом збільшення інтенсивності заощаджень і інвестицій, а також зростання зарплати робітників. У фазі підйому кондратьєвського циклу нові галузі промисловості та інфраструктури зростають дуже динамічно. Проте вклад технологічної революції, виражений у вигляді інноваційних товарів, зазвичай складає лише малу частину сукупного випуску економіки [3, с. 108].

Тому необхідно спрямувати потік інноваційних технологій широкого застосування в традиційні галузі економіки, що визначають темпи зростання економіки в цілому. А це можливо здійснити тільки за допомогою активної промислової політики уряду. У той самий час фаза підйому – це неспокійний період, коли має місце вкрай нерівномірний розподіл доходів, коли невелика група капіталістів і фінансистів неймовірно багатіє, тоді як в середовищі основної маси робітників наростають бідність та убогість, що викликає соціальну напругу. У цей період поляризації суспільства фінансовий капітал також стає каталізатором розшарування, оскільки це час спекуляцій і корупції.

Для фінансового капіталу, який звик отримувати надвисокі прибутки від нових галузей і інноваційних продуктів, настає момент, коли вкладення в реальну економіку стають недоцільними і тоді фінансовий капітал відривається від виробничого і пускається в самостійне плавання [1]. Фінансовий капітал все більше залучається до агресивного інвестування на ринку цінних паперів, що призводить до вибухового зростання цін на фондових ринках і надування пухиря. У кінці фази підйому закономірно відбувається колапс фінансового пухиря, за яким йде рецесія в економіці, що погіршує без того важкі умови життя населення [8]. Саме в цей час формуються умови для застосування регулятивних заходів, щоб навести порядок на фінансових ринках та продовжити ринкову експансію технологічної революції і зменшити соціальну диференціацію. Тому своєчасне і ефективне втручання держави для вирішення цих проблем є надзвичайно важливим для подальшого стійкого економічного розвитку.

Якщо остання умова виконана успішно, тоді у фазі спаду усі умови сприяють виробництву і повному розвитку нової техніко-економічної парадигми. Економічне зростання стає збалансованим і стійким, хоча і не таким швидким, як під час підйому. Цей період може характеризуватися майже повною зайнятістю, справедливим розподілом доходів, розквітом середнього класу. Це часи, коли теоретична ідея про посередницьку роль фінансового капіталу стає ближче до реальності, він надає

всесірну підтримку процесу зростання реальної економіки [7].

Проте до кінця фази спаду відбувається зменшення потенціалу нового технологічного устрою і перенасичення ринків. Ця фаза створює умови для зародження наступної технологічної революції. Завдяки вичерпаним можливостям попередньої парадигми фінансовий капітал спрямовується на випробування нової техніко-економічної парадигми.

Таким чином, ключова ідея полягає в тому, що уряди при формуванні своєї економічної та фінансової політики повинні спиратися на вчення Кондратьєва про великі цикли економічної кон'юнктури (табл. 1) [5].

У ході розвитку великого циклу економічної кон'юнктури Кондратьєва завжди виявлялися гострі структурні диспропорції як у рамках національних економік, так і в масштабах світового капіталістичного господарства, які, у свою чергу, викликали структурні кризи і, тим самим, істотно впливали на подальший економічний розвиток.

Друга хвиля кризи, що почалася в другій половині 2011 р., може викликати повторну рецесію в економіках більшості країн Євросоюзу (можливо, виключаючи Німеччину) і призвести до істотного уповільнення та рецесії швидкозростаючих економік країн БРІКС. При цьому можна говорити про фінансову природу прогнозованої рецесії. Друга хвиля кризи буде схожа на кризи 1970-х років, що були пов'язані з м'якою монетарною політикою, що перепоновила економіку грошима, надмірною участю держави в економіці. Це все може спровокувати ризик повернення стагфляції. А стагфляція, як показав досвід кризи 1970-х років, різко знижує інвестиційну активність та скорочує попит. Тому вихід з наступної рецесії буде швидше за все, повільним, а зростання не швидким [6].

Структура української економіки, як у галузевому, так і в технологічному відношенні, дуже далека від збалансованої і багато в чому успадкована від радянської економіки. Економіці характерна хронічна структурно-технологічна незбалансованість, властива радянській економіці, яка відіграла вирішальну роль в її краху. Головним пріоритетом у сучасній українській політиці повинно стати формування нового потужного технологічного ядра економіки на основі високотехнологічних ресурсів військово-промислового комплексу і подолання технологічної незбалансованості, яка служить причиною величезних надмірних витрат усіх видів ресурсів [2].

Однією з передумов переходу України до інноваційної економіки, вважаємо, є створення міжнародного фінансового центру (МФЦ), який, щоправда, розглядається іноді як чинник переходу до нової моделі соціально-економічного розвитку країни.

Формування в Україні МФЦ має практичне значення. Зокрема, практика розміщення українськими господарюючими суб'єктами акцій на зарубіжних фінансових ринках, що склалася в останнє десятиліття, посилює залежність ціни українських цінних паперів від котирувань за кордоном, збільшує ризики українського капіталу і підвищує залежність від існуючих там правил торгів.

Формування циклів економічної кон'юнктури

Стадія циклу	Спадаюча	Зростаюча		Спадаюча
Фаза циклу	Депресія	Пожавлення	Підйои	Спад
Рік	2011 – 2017	2018 – 2023	2024 – 2042	2043 – 2055
Стратегія	Соціальної підтримки і запуску технологічних інновацій	Зростання	Зростання і розширення	Економії
Ризики	Високе безробіття і соціальна напруженість. Нестабільність банківської та фінансової систем	Збої в кредитуванні реальної економіки	Перегрів економіки, «фінансові пухирі». Надмірна нерівномірність в розподілі доходів	Стагфляція, безробіття
Супроводжуючі теорії	Неокейнсіанська теорія	Неокласична теорія	Неокласичний синтез і монетаризм	Неокласична теорія
Економічна і фінансова політика уряду	Кейнсіанська політика стимулювання сукупного попиту. Політика зміцнення банків і фінансової системи. Інноваційна політика інвестування в базисні технології і венчурний капітал	Ліберальна політика з метою дати волю ринковій стихії і вільній конкуренції. Промислова політика, що сприяє потокові технологічних інновацій в традиційні галузі	Ліберальна економічна політика у поєднанні з контролем над фінансовими спекуляціями на фондових біржах. М'яка бюджетна політика з вирівнювання доходів у суспільстві. Неокейнсіанська стабілізаційна політика	Обмежувальна монетарна і бюджетна політика за підтримки інфраструктурних і інституціональних змін
Базисні теорії	Інноваційна теорія економічного розвитку Шумпетера. Теорія великих циклів Кондратьєва			

Створення в Україні стійкої фінансової системи та інститутів, що забезпечать правильне функціонування суб'єктів фінансових ринків, є важливою, але ще недостатньою умовою. Міжнародний фінансовий центр – це передусім система фінансових інструментів, яка повинна і може забезпечувати функціонування реального сектора економіки. Зокрема, надасть можливість учасникам міжнародної кооперації отримувати прибуток при контролі над ризиками, які в останні десятиліття, як показує світова практика, використовуються переважно для фінансових спекуляцій.

Але очевидно стає необхідність переосмислення існуючого підходу до широкого використання нових фінансових інструментів, передумовою створення яких була необхідність страхування фінансових і валютних ризиків, а на практиці ризики збільшилися, порушивши стабільність світової фінансової системи. Необхідно також дати оцінку використання інформаційних і телекомунікаційних технологій для розвитку міжнародних фінансових центрів, про що свідчать швидке розширення і зростання міжнародних транзитних фінансових центрів – Гонконгу і Сінгапуру.

Цікавий той факт, що історично підйом статусу фінансового центру до світового рівня пов'язаний з помітним наростанням економічної потужності відповідної країни: Лондон, Нью-Йорк і Токіо – наочні тому приклади і підтвердження. А такі центри, як Сінгапур, Цюрих і Женева, – наочне свідчення реалізації цілеспря-

мованої політики залучення і концентрації на своїй території потоків міжнародного капіталу.

Таким чином, досвід формування міжнародних фінансових центрів для їх становлення і успішного розвитку дозволяє сформулювати необхідність наявності таких передумов:

- ✦ сприятливий інвестиційний клімат;
- ✦ високорозвинена інфраструктура;
- ✦ висококваліфіковані фахівці;
- ✦ розвиненість фінансового ринку і його залученість у потоки світового капіталу;
- ✦ податкова політика відносно нерезидентів і резидентів.

Враховуючи, що процес формування в Україні МФЦ – не короткострокова кампанія, а частина стратегії розвитку української економіки, представляється необхідним продовжити вдосконалення нормативної бази для регулювання біржових торгів, клірингової діяльності, звернення іноземних цінних паперів, обмеження використання інсайдерської інформації.

Разом з цими базовими факторами важливою «рушійною силою» є діяльність транснаціональних банків і корпорацій. У першу чергу це залучення капіталів і концентрація їх операцій в МФЦ. У разі найуспішніших світових фінансових центрів особливий упор робиться саме на філіях, а не на дочірніх компаніях відповідних структур. Різноманітні рейтинги за цим показником очолюють Токіо, Нью-Йорк, Лондон і Па-

риж. Згідно зі списком Global-500 у сукупності на них приходиться більше всіх штаб-квартир ТНК з числа 500 найбільших у світі. За даними дослідження The Global Financial Centres Index-51, такі міста, як Сінгапур, Сідней і Торонто помітно поліпшили свої позиції в експертному рейтингу МФЦ багато в чому за рахунок поліпшення репутації, активно використовуючи різноманітні маркетингові ходи в просуванні своїх фінансових послуг. Навпаки, визнані лідери – Лондон і Нью-Йорк, нехай і не критично, але все таки поступово втрачають свій непоганий авторитет на хвилі світової економічної кризи.

Проте Україна – це велика держава, де є великі міста з населенням більше 1 млн чоловік, а також малі населені пункти, де основними сферами зайнятості є сільське господарство і різноманітні малі підприємства. Для успішного функціонування МФЦ і реалізації через його діяльність національних економічних завдань потрібні відповідна інфраструктура та інституціональне середовище в цілому по країні при ліквідації диспропорційності у рівнях РВП на душу населення, по окремих регіонах в рази нижче Києва або Донецька. Крім того, необхідно забезпечити цілісність території нашої країни, коли вона представлятиме єдиний економічний організм, де взаємозв'язано функціонують усі його складові частини (зокрема, регіони і території), а міграційний потік матиме зворотний вектор: з міст в село (внутрішньоукраїнська міграція), а з іноземних держав в Україну залучатимуться висококваліфіковані кадри. Саме в цих умовах діяльність МФЦ, створеного на території нашої країни, сприятиме підвищенню інвестиційної активності українських і зарубіжних господарюючих суб'єктів, підвищуючи ефективність залучених інвестицій в цілях модернізації й формування інноваційного типу господарювання.

Українська криза – системна криза, що вимагає системної модернізації. Однак Україні, у першу чергу, потрібно проводити активну структурну політику. Депресія – кращий період для того, щоб закласти необхідні тенденції галузевих і технологічних структурних зрушень. Стратегічною метою структурно-технологічної політики є перехід до якісної збалансованої галузевої структури економіки. З одного боку, це припускає формування високорозвиненого споживчого сектора на вітчизняній технологічній основі, а з іншого – відновлення структурно-технологічної збалансованості української економіки. Одним із найважливіших завдань української економіки повинне стати масове виробництво конкурентоздатних товарів тривалого користування. Зростання ролі наукоємних, конкурентоздатних на світовому ринку виробництв та їх випереджаюче зростання у структурі оброблювальної промисловості, що є загальносвітовою домінантною тенденцією, яка проявляється в розвитку економік провідних країн світу. Ліквідація технологічного відставання має бути головним предметом програми структурно перебудови [3].

Таким чином, Україні необхідно вчинити інноваційний прорив у 2012 – 2025 рр. на зростаючій хвилі шостого циклу Кондратьєва при одночасній технологічній модернізації галузей економіки, що дасть можли-

вість вже до 2030 р. змінити статус економіки, що розвивається, і зайняти належне місце у світогосподарчих відносинах.

Антикризова грошова політика США та інших держав-лідерів призвела до зростання «пухирів» на сировинних ринках, внаслідок чого зросли ціни на продовольство, золото, дорогоцінні метали та інші сировинні товари, що призводить до потужного інфляційного тиску на ринки, що розвиваються, і може провокувати другу хвилю глобальної кризи у світовій економіці. Слабкий долар сприяє розростанню товарних «пухирів», але це сприяє послабленню долара, падає його привабливість як спекулятивного засобу вкладень.

Друга хвиля кризи може викликати повторну рецесію в економіках більшості країн ЄС, сповільнити швидкі темпи економік країн БРІКС та активувати процеси рецесії. Тому можна говорити про фінансову природу зазначеної рецесії, одночасне розірвання безлічі «пухирів». Вихід з наступної хвилі рецесії – повільний.

Механізм інтеграційних процесів України в умовах трансформації глобальної економіки передбачає виникнення «ефекту метелика», а саме – погіршення умов інтеграційних процесів із Західною Європою та довготривала рецесія ЄС призведе до зміни вектора інтеграційних процесів України та її входу до інтеграційного утворення Митний союз/ЄЕП (Росія, Білорусія, Казахстан) [4], використовуючи концепт «вікна можливостей», що передбачає тісну взаємодію системи старих і нових інтеграційних центрів, у яких концентруються фінансові, інтелектуальні, економічні та комунікаційні ресурси, через які проходять фінансові, товарні та міграційні потоки. «Вікно можливостей» формується з декількох рівних за економічним розвитком країн, що дозволяє створити новий центр та залучати комунікації та ресурси регіону, що зменшує транзакційні витрати та дозволяє ефективно протистояти світовим фінансовим кризам і мати ефективний важіль у політичній системі світу. Використання даного концепту в механізмі інтеграційних процесів України дозволяє отримати ефекти для економіки України у вигляді збереження робочих місць, об'єднання капіталів і можливостей підприємств, виникнення ефекту теорії «летючих гусаків», а саме – імпортозаміщуючі галузі стануть настільки конкурентоздатними, що зможуть експортувати товари, які раніше імпортувались.

Друга частина «ефекту метелика» в даному механізмі – це виступ МС/ЄЕП одним з інтеграційних угруповань «за периметром» ЄС, що забезпечить тісну взаємодію з Європейським Союзом і дозволить «наблизити» країни до євроінтеграції та протягом 10 – 15 років приведе до виникнення «Союзу Європи» на основі концепції «Greater Europe» через кооперацію ЄС та ЄЕП та інших угруповань європейського простору з отриманням синергетичного ефекту від взаємодії учасників кооперації.

ВИСНОВКИ

Національні держави все більше втрачають можливість ефективно використати такі традиційні важелі макроекономічного регулювання, як імпорتنі бар'єри й

експортні субсидії, курс національної валюти та ставку рефінансування центрального банку. В умовах усе більш наростаючої взаємозалежності національних господарств уряди змушені користуватися цими важелями, зважаючи на інші держави, інтереси яких можуть при цьому зачіпатися. Крім того, доводиться зважати і на поведження впливових недержавних суб'єктів міжнародних економічних відносин – транснаціональних компаній, транснаціональних банків, міжнародних інвестиційних фондів, які своїми відповідними діями можуть звести нанівець очікуваний ефект від заходів, що вживаються, або навіть використати їх на шкоду даній країні.

Загрози пов'язані не стільки з основними тенденціями глобалізації, скільки з неадекватною зовнішньоекономічною політикою економічно розвинених країн, що накладається на них. Розвинуті країни, претендуючи на роль глобального центру, насправді не є ним саме тому, що у своїй політиці подвійних стандартів не йдуть далі найближчих власних національних інтересів. Особливість ситуації полягає в тому, що, продовжуючи цю політику в міжнародній торгівлі, інвестиціях, валютно-кредитних відносинах, вони намагаються підсилити свої переваги зовсім не вищого порядку. Митні бар'єри, замасковані під антидемпінгову політику, захищають ресурсні переваги економічно розвинених країн, причому захищають у підсумку від того самого процесу глобалізації, ініціаторами якого ці країни і є. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Барсеґян А. Г.** Мировое хозяйство XXI века: проблемы и векторы развития [Текст] : монографія / [А. Г. Барсеґян, В. Б. Борунов, А. С. Ванюшкін и др.] ; под ред. М. Г. Никишиной. – Симферополь : ДИАИПИ, 2010. – 264 с.
- 2. Грушинська Н. М.** Теоретичні основи європейської економічної інтеграції України : монографія / Н. М. Грушинська. – К. : Видавець Корбуш, 2008. – 232 с.
- 3. Журавльов О. В.** Платіжний баланс та циклічність розвитку кризових сценаріїв [Текст] / О. В. Журавльов // Бюлетень міжнародного Нобелівського економічного форуму (м. Дніпропетровськ) – 2010. – № 1(3) – С. 107 – 118.
- 4.** Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕврАзЭС. – Санкт-Петербург, 2012. – С. 44.
- 5. Кондратьев Н. Д.** Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика. – 2002. – 452 с.
- 6. Камінська Т. В.** Друга хвиля світової кризи – міф або реальність [Текст] / Т. В. Камінська // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Управління економічним розвитком промислових підприємств». – Серія «Економіка». – Т. XIII. – Вип. 220. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 102 – 107.
- 7. Максишко Н. К.** Аналіз і прогнозування еволюції економічних систем [Текст] : монографія / Н. К. Максишко, В. О. Перепелиця. – Запоріжжя : Поліграф, 2006. – 236 с.
- 8.** Міжнародні фінанси [Текст] : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / О. І. Рогач [та ін.] ; ред. О. І. Рогач. – К. : Либідь, 2003. – 784 с.

REFERENCES

- Barsehian, A. H., Borunov, V. B., and Vaniushkin, A. S. *Myrovoe khoziaistvo KhKhI veka: problemy y vektory razvytyia* [The world economy is the twenty-first century: challenges and vectors of development]. Symferopol: DYAIPI, 2010.
- Hrushynska, N. M. *Teoretychni osnovy ievropeiskoi ekonomichnoi intehratsii Ukrainy* [Theoretical foundations of European integration of Ukraine]. Kyiv: Vydavets Korbush, 2008.
- Kompleksnaia otsenka makroekonomicheskogo effekta razlichnykh form glubokogo ekonomicheskogo sotrudnichestva Ukrainy so stranami Tamozhennogo soiuzu i Edinogo ekonomicheskogo prostranstva v ramkakh EvrAzES* [Comprehensive assessment of macro-economic effects of different forms of deep economic cooperation between Ukraine and the Customs Union and Common Economic Space within the Community]. Sankt-Peterburg, 2012.
- Kondratev, N. D. *Bolshye tsykly koniunktury y teoriia predvydeniya* [Big cycles environment and the theory of foresight]. Moscow: Ekonomika, 2002.
- Kaminska, T. V. "Druha khvylia svitovoi kryzy - mif abo realnist" [The second wave of the global crisis - a myth or reality]. *Zbirnyk naukovykh prats DonDUU*, vol. XIII, no. 220 (2012): 102-107.
- Maksyshko, N. K., and Perepelytsia, V. O. *Analiz i prohnozuvannia evoliutsii ekonomichnykh system* [Analysis and prediction of the evolution of economic systems]. Zaporizhzhia: Polihraf, 2006.
- Mizhnarodni finansy* [International finance]. Kyiv: Lybid, 2003.
- Zhuravlyov, O. V. "Platizhnyi balans ta tsyklichnist rozvytku kryzovykh stsenariiv" [The balance of payments crisis and cyclical development scenarios]. *Biuleten mizhnarodnoho Nobelivskoho ekonomichnoho forumu*, no. 1(3) (2010): 107-118.